

TÜRKİYE'DE SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ*

Abdulkerim GÖV

M.Ü. İ.İ.B.F. Maliye Bölümü, Araştırma Görevlisi

ABSTRACT: *It is a primary duty of a state to provide its people with a honorable standard of living within the framework of freedom. The main element in the protect of freedom and human honour is SOCIAL SECURITY This is because the social security save those of the people who contribute to the society by their labour, from submitting to the others. Within the understanding of a welfare state, the human value always ranks on the first place. Therefore, it is the duty of the state to take every citizen under the cover of Social Security System. By this, the health and future of our people will be under guarantee on the one hand, it will also contribute to a fair distribution of National Income on the other In the event that we make an assessment view of our country, it will appear that the present level of social security is not satisfactory and does not match the basic human honours. However, it is also possible to point out the economic instability for as a reason as well. The Social Security reform program will be brought in force within a contemporary structure without much delay.*

Belirli tehlikelere karşı korunma ve bu konuda gerekli araçlara sahip olma arayış ve çabaları, insanlık tarihinin tüm evlerinde, her fert ve toplum için vazgeçilmez bir olgu olarak önemini korumuştur. Dolayısıyla sosyal güvenlik, kişilerin bugününün ve yarınının güvence altına alınması ve doğabilecek risklere karşı korumasız bırakılmaması çabalarıdır. Sosyal güvenlik bir amaç olup, sosyal sigortalar, sosyal yardım ve hizmetler ise bu amaca ulaşmada kullanılan birer araçlardır.

Bir toplumda yaşayan kişilerin güvenliklerini sağlamak amacı ile Devlet tarafından veya yine Devlet'in desteği ile özel girişimciler tarafından kurulan kurum ve kuruluşların tamamına SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ denilmektedir. Şu halde sosyal güvenlik bir ülkede çalışan/çalışmayan herkesi kapsamına almaktadır.

Uluslararası düzeyde, İnsan Hakları Evrensel Beyanname'sinde (md.22), Avrupa sosyal şartında (md.12) ve ILO sözleşmelerinde Sosyal Güvenliğin teorik temelleri hazırlanmıştır. Bu belgelerde, sosyal güvenliğin temel bir insan hakkı olduğu, Devletinde bu hakkın

gereklerini yerine getirmekle görevli olduğu vurgulanmıştır. Bu ifadeler ülkemiz dahil olmak üzere birçok ülkenin anayasa ve yasalarında da yer almıştır. Önemle vurgulamak gerekir ki, sosyal güvenlik alanında sağlanan bu gelişmeler, İkinci Dünya Savaşından sonra ortaya çıkan iktisadi, siyasi ve sosyal ortamın sağladığı olumlu atmosferde gerçekleşmiştir. Tüm bu gelişmelerle birlikte sosyal güvenlik ilkesinin anayasalarımızda yer alması ilk defa 1961 Anayasası ile olmuştur. Yine ülkemizde sosyal güvenliğin en büyük araçlarından biri olan Sosyal Sigortaların kurulması ilk kez 1936 tarih ve 3008 sayılı İş kanunuyla kurulması öngörülmüştür.

Sanayi devriminden sonra hızlı sanayileşme ve şehirleşme ile doğan sefaletin önlenmesi amacıyla, sosyal güvenliğin bir aracı olan Sosyal Sigortalar uygulanmaya başlanmıştır. Bu uygulamaya ilk defa Almanya'da rastlamak mümkündür. Türkiye'de de Devlet, sosyal sigortalar Kurumunu 1946 yılında 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu ile bağımsızlığa kavuşturmuştur. Türkiye Cumhuriyeti döneminde kurulan kamu sosyal güvenlik kuruluşları; Sosyal Sigortalar Kurumu, Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı, Bağ-Kur ve ek sosyal güvenlik sağlayan kurumlar ile vakıflar kurulmuşlardır. (Biz buradaki açıklamalarımızı kapsam itibariyle en geniş olan SSK üzerinde yoğunlaştırdık).

Türkiye'de Devlet, sorumluluklarını Anayasal hükümler doğrultusunda, primli ve primsiz sosyal güvenlik rejimleriyle yerine getirmektedir.

SSK'nın finansmanının asıl kaynağını primler oluşturmaktadır. 1996 yılında elde edilen gelirin %89'u prim geliridir. Primlerdeki işveren payı sigortalının payının üstündedir. Sigortalı primlerini zamanında ve eksiksiz öderken, işveren konumunda olan gerek özel sektör gerekse kamu kurumları primlerini ödemedeki gecikmelere yol açmaktadırlar. Bu da kurum açısında fon sıkıntılarına sebebiyet vermektedir.

Sosyal Sigortalar Kurumunda uygulanan finansman yöntemi tek değildir. Hastalık ve Analık

* "Türkiye'de Sosyal Güvenlik Sistemi ve SSK Uygulaması" adlı Yüksek Lisans Tezinde ulaşılan sonuçların özetidir. Bkz. Ayrıntılı bilgi için ABDULKERİM GÖV, "Türkiye'de Sosyal Güvenlik Sistemi ve SSK Uygulaması örneği". Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998, İstanbul

sigortasında dağıtım yönetimi uygulanırken, yaşlılık ve ölüm sigortasında fon biriktirme (Kapitalizasyon) yöntemi uygulanmakta, İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları sigortasında ise daha çok fon biriktirme yönteminin ağırlık kazandığı karma finansman yöntemi uygulanmaktadır.

Son yıllarda Kamu Kesimi Finansman Açıklarının artmasında, Sosyal güvenlik kurumlarının etkisi giderek artmaktadır. Çünkü Ülkemizde yıllardır izlenen yanlış sosya-ekonomik politikaların ve siyasal iktidarların popülist uygulamalarının sonucunda sosyal güvenlik kurumlarının mali yapılarını büyük ölçüde bozmuş ve dolayısıyla kamu açıklarını etkileyen unsurlardan birisi haline gelmişlerdir.

Sosyal güvenlik sistemimiz, geçmişten getirdiği birtakım sıkıntılarla birlikte, bugün çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalmış bulunmaktadır. Bu sıkıntılar ve çözümlerinden bazıları şunlardır:

SSK'nın yönetim yapısıyla ilgili çağdaş düzenlemelere gidilmeli ve anayasal çerçevede yerine oturtulmalıdır. Kurumun başında bulunan genel müdürün atama yerine, yönetim kurulunca seçilmesi daha uygundur. Kurumun idari ve mali açıdan özerkliği sağlanmalıdır.

Prim tahsilatlarının artırılmasına çalışılmalıdır. Kurumun finansman sıkıntısının önüne geçebilmek için temelde iki alternatif vardır: Gelir-Gider dengesinin gelirler lehine netice vermesi, ya kurumun gelirlerini artırmakla, ya giderlerini azaltmakla ya da her ikisinin bir arada gerçekleştirilmesi yoluyla mümkün olacaktır.

İşsizlik Türkiye'nin önemli sosyo-ekonomik sorunlarından biri olma özelliğini her geçen gün korumaktadır. Bu çerçevede genel sağlık sigortası uygulamasına en kısa zamanda geçilmelidir.

Primlerin zamanında tahsil edilmesi yoluna gidilmelidir. Primlerin zamanında ödenmemesi durumunda ceza miktarı belli bir katsayıya bağlı olarak artırılmalıdır.

Primlerin zamanında ödenmemesinden dolayı uygulanan gecikme zammı affına gidilmemelidir. Çünkü böyle bir uygulama prim ödeme eğilimini olumsuz etkilemektedir. Belediyelerin prim borçlarını ödememeleri halinde İller Bankası ödeneklerinden tevkifat yapılması yoluna gidilmelidir.

Kurumun Fonları verimli bir şekilde nemalandırılmalıdır. En önemli yatırım alanı olarak yüksek faiz veren bankalara yatırılmalıdır. Diğer yatırım alanlarından konut kredileri ve tahviller alım satım yoluna gidilmelidir.

Sosyal Sigortaların Finansmanı ile ilgili sorunları da vardır. Kurumun finansmanına Devlet katkıda bulunmaktadır. Devlet SSK'nın finansmanına kurum açıklarının kapatılması için, tüm batı ülkelerinde olduğu gibi yardımda bulunmalıdır.

Erken emeklilik uygulamasına son verilmelidir. Gelişmiş ülkelerde erken emekliliğe son verilmesine rağmen, ülkemizde halen geçerliliğini koruması, SSK'yı zor duruma sokan uygulamalardan biri olmuştur. Batı örnekleri, ülke gerçekleri, ekonomik ve sosyal yapısıyla çok geçmeden uyumlu düzeye geçilmelidir.

Özel sigortacılık programları teşvik edilmelidir. Özel sigortacılığın gelişmesiyle belki de ileriki bir aşamada kısmi özelleştirilme imkanına kavuşabilecektir.

SSK, politik baskılardan uzaklaştırılmalı, Kurum gerçek anlamda mali ve idari özerkliğe kavuşturulmalıdır. Bunun için kurumun teşkilat kanunu yeniden düzenlenmelidir. Ülkemiz ekonomik ve sosyal gerçekleri göz önünde bulundurularak çağdaş bir sosyal güvenlik reformu gerçekleştirilmelidir.

SSK'nın düzenli işleyişi için denetime etkinlik kazandırılmalıdır. Primlere uygulanan gecikme faizi hiçbir zaman kredi faiz oranlarının altında bırakılmamalıdır.

Avrupa Topluluğunu amaçlayan, Türkiye için çok geçmeden, layık olduğu bir sosyal güvenlik sistemi süratle oluşturulmalıdır. Tam üyelik için daha somut gelişmeler kaydedilmelidir.

Saymış bulduğumuz ve benzeri çağdaş düzenlemelerle ekonomik yönden güçsüzleri, insanca yaşamak için yeterli geliri olmayanları korumayı amaçlayan sosyal güvenlik, aynı zamanda ulusal gelirin yeniden dağıtılması işlevini üstlenecektir. Bu sayede toplumdaki, ekonomik eşitsizlikler bir ölçüde azaltılmış ve sosyal adaletin sağlanmasına katkıda bulunmuş olunacaktır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- AKSOY. Sadri. Amerikan Sosyal Ekonomik Programları Üzerine Müşahadeleler ve Memleketimiz için Tadbiki Uygun Usuller Hakkında Raporlar. Ankara 1955
- AVNİMELECH. Moria "Economic Aspects of Women's Pension", International Seminar of Women's Pension Rights and Practices. Haifa March - 1977
- AĞAR. Tuğrul. Sosyal Güvenlikte Neredeyiz Ve Ne Yapmalıyız. Türkiye İktisat Dergisi. Sayı.10. Ankara - 1991
- CAMBELL. Colin D. The long-term Prospects For Social Security. Retirement Income And The Economy. Traction's For the 80. Washington DC-1981
- CURİLLIER. Rolande The Reduction of Working Time. Scope and Implications in Industrialised Market Economies. ILO Cenova - 1984
- DİLİK. Sait Türkiye'de Sosyal Güvenlikle ilgili Bazı Düşünceler. I-II. İşveren Dergisi. Sayı.6-7-8. Ankara -1989
- DANIŞOĞLU. Emel OECD Üyesi Ülkelerde Sosyal Güvenlik Kurumlarının Örgütlenme Modelleri ve Türkiye. Ankara - 1995.
- ERSAN. Gürbüz 150 Soruda Sosyal Sigortalar. Türk Dünyası Araştırma Vakfı Yayını. İstanbul - 1993
- GURİERRES. Alvaro C. Medhads of Financing Adjustment of Persion Protection. ISSA. New Delhi - 1985
- TOBB. Sosyal Güvenlik Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Ankara - 1993